

РОЗДІЛ II

ТРАДИЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ В ОСВІТІ РІЗНИХ КАТЕГОРІЙ ДОРΟΣЛИХ

УДК 378.013.83:165.742

DOI: [https://doi.org/10.35387/od.1\(23\).2023.40-50](https://doi.org/10.35387/od.1(23).2023.40-50)

Герасимова Ірина Геннадіївна
– доктор педагогічних наук,
професор, професор кафедри
педагогіки, професійної освіти
та управління освітніми
закладами Вінницького
державного педагогічного
університету імені Михайла
Коцюбинського

Gerasymova Iryna – Doctor of
Pedagogical Sciences, Professor,
Professor at the Department of
Pedagogy, Vocational Education and
Management of Educational
Institutions at Vinnytsia State
Pedagogical University named after
Mykhailo Kotsyubynskyi

ORCID iD: <http://orcid.org/0000-0001-7000-7652>

E-mail: gerasimovair@gmail.com

ГУМАНІЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ НА АНДРАГОГІЧНИХ ЗАСАДАХ

Анотація. Оглядова стаття присвячена аналізу проблеми гуманізації професійної підготовки майбутніх учителів. Наголошено на незворотності руху України до членства в Європейському Союзі, що зумовлює розвиток суспільства на підставі загальноєвропейських цінностей. До числа яких належить і гуманізм, який визначається одним з принципів розвитку освіти в Україні. Акцентовано увагу на тому, що одним з шляхів гуманізації суспільного життя є гуманізація системи освіти. Висвітлено проблеми, які актуалізують проблему гуманізації професійної підготовки майбутніх учителів. Наведено принципи та методи навчання дорослих, які мають стати провідними задля гуманізації професійної підготовки майбутніх учителів в освітньому процесі ЗВО. З'ясовано, що гуманізація професійної підготовки майбутніх учителів на особистісному рівні проявлятиметься у гуманістичній спрямованості професійної діяльності педагога. Виявлено зв'язок моральних потреб, які визначають гуманістичну спрямованість особистості, з отриманням задоволення від діяльності на благо інших людей. Встановлено залежність формування гуманістичної спрямованості особистості від здатності до емпатії, рефлексії, наявності особистісної та соціальної відповідальності. Підкреслено важливість активізації при цьому сфери емоцій особистості та необхідність позитивного емоційного фону для прояву суб'єктивного інтересу до виявлення широкого кола освітніх потреб. Обґрунтовано значення вольових якостей для прояву гуманістичної спрямованості.

Встановлено зв'язок між сукупністю ідеалів, принципів, та переконань, знань особистості, які виступають підґрунтям світогляду особистості. Обґрунтовано важливість відповідної підготовки викладачів до формування гуманістичної спрямованості майбутніх учителів. Розкрито потенціал методів навчання дорослих у формуванні гуманістичної спрямованості майбутніх педагогів.

Ключові слова: гуманізація; гуманізація професійної підготовки майбутніх учителів; гуманістична спрямованість; принципи навчання дорослих; методи навчання дорослих.

Gerasymova Iryna

HUMANIZATION OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE TEACHERS BASED ON THE PRINCIPLES OF ANDRAGOGY

Abstract. The article is devoted to the problem of humanization of future teachers' professional training. The irreversibility of Ukraine's movement towards membership in the European Union is emphasized, it determines the development of society on the basis of European values. Humanism is defined as one of the principles of education development in Ukraine and is considered to be one of the main concepts. Attention is focused on the fact that one of the ways to humanize social life is the humanization of the educational system. Problems that actualize the importance of humanization of future teachers' professional training are highlighted. The principles of adult education are presented, due to the fact that adults should become leaders in order to humanize future teachers' professional training in the educational process of higher education institutions. It was revealed that the humanization of future teachers' professional training at the personal level will be manifested in the humanistic orientation of the teacher's professional activity. The connection between moral needs, which are determined by the humanistic orientation of the individual, and the satisfaction of activities for the benefit of other people has been investigated. The dependence of the formation of one's humanistic orientation on the ability to empathy, reflection, and the presence of personal and social responsibility has been established. A connection has been established between the set of ideals, principles, and beliefs, knowledge of the individual, which are the basis of one's worldview. The importance of lecturers' appropriate training for the formation of future teachers' humanistic orientation is shown. The potential of adult education methods in the formation of the humanistic orientation of future teachers has been revealed.

Key words: humanization; humanization of future teachers' professional training; humanistic guideline; principles of adult education; methods of adult education.

Постановка проблеми, її актуальність. 23 червня 2022 року країни Європейського Союзу проголосували за надання Україні статусу кандидата в ЄС. За цими стрічками офіційних повідомлень схована

довготривала робота дипломатів, політичних, громадських діячів. І якщо на початку цього руху в суспільстві існувала дискусія щодо доцільності таких кроків, то останній рік, рік суворих випробувань, рік боротьби за незалежність, за загальноєвропейські цінності довів незворотність обраного руху.

До числа незаперечних цінностей європейських країн належить ставлення до людини як до найвищої цінності. Саме гуманізм, як підґрунтя розвитку освіти незалежної держави, був проголошений в Законі України «Про освіту» (1991 р.). У цьому документі гуманізм визначається одним із основних принципів розвитку освіти разом із демократизацією, пріоритетом загальнолюдських духовних цінностей тощо. Зміна соціального вектору розвитку держави зумовила реформування освітньої сфери на гуманістичних засадах, що знайшло подальше нормативно-правове забезпечення у Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття»), Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту» та ін.

Аналіз актуальних досліджень і публікацій. Теоретико-методологічне підґрунтя гуманізації освіти закладено в наукових працях таких учених, як І. Бех, С. Гончаренко, І. Зязюн, В. Кремень, О. Сухомлинська, Н. Ничкало, Л. Онищук, С. Сисоєва та ін. Різні аспекти гуманізації освіти потрапили у коло уваги таких науковців як В. Бегерський, Т. Бенедицька, Г. Бутенко, І. Гашенко, О. Гузь, І. Дичківська, І. Когут, В. Кузьмич, К. Приходченко, Ю. Сабадаш, В. Ярошовець та ін. Проблеми гуманізації вищої школи присвячено публікації таких науковців, як Г. Васянович, М. Дебич, Н. Зобенько, Т. Кірик, В. Кузьмич, Г. Лесик, О. Мазурок, О. Мишак, Л. Московець, Т. Поніманська, Н. Ткаченко, Н. Федорова, В. Ципко та ін. Різні аспекти проблеми виховання, формування, розвитку гуманістичної спрямованості розглядаються у наукових працях таких учених, як В. Васирик, Ж. Милан, В. Тихолаз, І. Учитель, О. Царенко, І. Цюпак та ін.

Усвідомлюючи важливість гуманізації професійної підготовки майбутніх педагогів, маємо прийняти до уваги, що вже у найближчому майбутньому студенти поринуть у доросле життя з його проблемами та необхідністю розв'язувати їх самостійно. Однією з таких проблем є і проблема безперервного навчання, оскільки в сучасних умовах це є нагальною вимогою часу. Важливим аспектом професійної діяльності сучасного вчителя є робота з батьками учнів, їх підготовка до виховання власних дітей (Воронова, 2020). При цьому добре відомим фактом є вкрай низький рівень їх психолого-педагогічної культури і тому потребує постійної уваги з боку вчителя. Відтак актуальності набуває організація освітньої і просвітницької діяльності серед дорослих. Вже ці аспекти майбутньої професійної діяльності молодих педагогів зумовлює опанування ними основ андрагогіки.

В Україні проблема освіти дорослих привертає увагу наукової спільноти. Натхненниками її ґрунтовного розроблення є співробітники Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, члени Відділення професійної освіти і освіти дорослих НАПН

України. Зокрема, значний внесок у теоретико-методологічне і методичне забезпечення освіти дорослих зроблено співробітниками відділу андрагогіки Інституту (Л. Лук'янова, О. Аніщенко, О. Баніт та ін.). До числа сучасних науковців, які опікуються різними аспектами андрагогічної проблематики, належать С. Бабушко, О. Гресь, О. Жижко, О. Мельниченко, Л. Михайлішин, Н. Ничкало, О. Самодумська, Т. Сорочан, А. Старева, Н. Черненко, Т. Шанскова, О. Щербак, С. Яшник та ін.

Мета статті. Здійснити теоретичне і методичне обґрунтування проблеми гуманізації професійної підготовки майбутніх педагогів на андрагогічних засадах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Обираючи основи андрагогіки, як інтегральної науки про навчання і освіту дорослих впродовж життя (Лук'янова, 2014) як підґрунтя для реалізації завдання гуманізації професійної підготовки майбутніх педагогів, будемо спиратися на принципи, сформульовані на основі аналізу наукових праць учених (Дубасенюк, 2013) (табл. 1).

Таблиця 1

Андрагогічні принципи навчання (за О. Дубасенюк)

Пріоритет самостійного навчання	Контекстність навчання
Принцип спільної діяльності	Принцип елективності навчання
Принцип опертя на досвід того, хто навчається	Принцип актуалізації результатів навчання
Індивідуалізація навчання	Принцип розвитку освітніх потреб
Системність навчання	Принцип усвідомленості навчання

Означені принципи представлені як загальні положення навчання дорослих, що обумовлюють його ефективність та передбачають опору на них у процесі підготовки майбутніх учителів.

Розпочинаючи розгляд проблеми гуманізації професійної підготовки майбутніх педагогів, ми виходимо з того, що на особистісному рівні вона розкриватиметься в гуманістичній спрямованості, буде реалізовуватися через діяльність і проявлятися у діяльності. Відтак з метою організації формування гуманістичної спрямованості майбутніх педагогів виникає потреба аналізу сутності гуманістичної спрямованості та її структури.

Врахуємо те, що основою діяльності є мета. Підґрунтя самої мети знаходиться у сфері людських мотивів, ідеалів, цінностей. Гуманістичні цінності мають стати важливою основою життєдіяльності особистості, проникнути в сенс її життя. Виховання гуманістичних цінностей має стати провідним принципом, який ставив за мету розкриття і розвиток сутнісних сил і можливостей кожної особистості (Кухар, 2008). А гуманність – стати особистісною характеристикою педагога та проявлятися в його людяності, розумінні значущості кожної особистості, прийнятті неповторності її індивідуальності.

Основою формування гуманності є доброзичливе ставлення

насамперед до дітей, до людей в цілому, до суспільства та природи. Таке усвідомлення стає підґрунтям перетворення гуманності в особистісну якість, що обумовлює необхідність формування гуманістичної спрямованості, у центрі якої знаходиться людина. Це підтверджує можливість опори на принцип усвідомленості навчання при формуванні гуманістичної спрямованості майбутніх педагогів, оскільки саме у процесі навчання у ЗВО відбувається формування ціннісної сфери майбутніх учителів. Означене зумовлює підхід до розгляду гуманістичної спрямованості як з позиції етики, так і з позиції психології, оскільки спрямованість є єдністю потягів, потреб, інтересів особистості, її моральних орієнтирів.

Гуманістична спрямованість відображає внутрішнє ціннісне ставлення до того, що оточує людину, проявляється через практичні дії, які надають можливість проявитись прагненням людини та пріоритетним засобам їх реалізації. А це можливо лише за умови усвідомлення людиною власних ціннісних установок/ Спрямованість позначає особистісні утворення, які проявляються у вчинках і діяльності особистості. Саме спрямованість особистості стає передумовою того, що: а) в одних і тих самих життєвих обставинах різні люди ставлять перед собою різні завдання; б) конкретні люди ставлять перед собою невинновипадкові цілі, що залишаються незмінними при зміні ситуації. Інакше кажучи, спрямованість – це модус особистості, стрижень її структури, що визначає її ініціативну поведінку, яка виходить за межі пасивних реакцій на зовнішні подразники (Психологія ..., 1999).

Посилаючись на наукові праці психологів (Вітенко, 1991) зазначимо, що як одна з підструктур особистості спрямованість об'єднує прагнення, бажання, інтереси, нахили, переконання, ставлення та моральні якості особистості, її самооцінку. Визначаючи спрямованість, можливо дізнатися про те, що людина зробила в своєму житті, що вона збирається зробити, і як вона хоче цього досягти.

Отже, у контексті гуманізації професійної підготовки майбутніх учителів це означає, що незалежно від ситуації дії, вчинки педагога мають спрямовуватися на людину, а гуманізм повинен стати одним з домінуючих мотивів професійної діяльності вчителя.

Розглядаючи проблему гуманізації професійної підготовки майбутніх учителів маємо також подбати і про їх професійну спрямованість, яка проявлятиметься у прагненні займатися саме педагогічною діяльністю. Візьмемо до уваги те, що сучасний учитель – це передусім професіонал своєї справи, компетентна людина, яка володіє всією палітрою професійно необхідних знань, умінь, навичок, яка прагне до самовдосконалення, усвідомлює його неперервний характер в сучасних умовах.

Продовжуючи теоретичне обґрунтування проблеми гуманізації професійної підготовки майбутніх учителів зазначимо, що виявлення спрямованості у професійній діяльності залежить від потреб особистості. Саме потреби становлять основу як пізнавальної, так і практичної

діяльності людини. Такою потребою має стати непримириме реагування на прояви авторитаризму, несправедливості, дискримінації, як в суспільстві в цілому, так і в освітньому процесі зокрема.

У контексті гуманізації професійної підготовки майбутніх учителів особливого значення набуває і прагнення вчителя до професійної майстерності, яка є складовою його професійної компетентності. Задовольняючись через діяльність потреби особистості впливають на формування професійних мотивів та їх усвідомлення, що надає їм особистісного сенсу. А відтак, породжується намагання виконати діяльність певним чином.

Маємо врахувати і те, що гуманістичну спрямованість зумовлюють моральні потреби, які є певним станом особистості, що визначають відповідне ставлення до інших людей. Моральні потреби виявляються у прагненні людини надавати допомогу іншим, співпереживати, керувати та підкорятися, створювати відповідні умови навчання і праці, піклуватися про психологічний клімат у шкільному колективі тощо. Означене підкреслює необхідність формування відповідних моральних потреб, яке має бути цілеспрямованим та організованим. Доцільно зважити на те, що моральна потреба формується на основі співчуття іншій людині та передбачення наслідків своїх моральних дій. Йдеться про соціальну потребу, оскільки потреба діяти на засадах гуманізму передбачає спроможність людини надати перевагу суспільним інтересам перед особистими. Це, своєю чергою, потребує від фахівця здатності прогнозувати результати власних дій. Водночас прогнозувати наслідки власних дій для інших набагато важче, ніж передбачити їх для себе. Це потребує від особистості здатності до співпереживання, емпатії. Така здатність має в основі погляд на власну діяльність з точки зору іншого і, таким чином, дозволяє усвідомити її наслідки для іншої людини, колективу, суспільства і т.ін. І мова заходить про рефлексію.

Важливою для розуміння психологічного механізму формування гуманістичної спрямованості є думка науковців (Літвякова, Ханецька, 2017) про значення емоцій на пізнавальні процеси людини, на формування нових мотивів. Йдеться про те, що нові потреби, мотиви виникають не внаслідок засвоєння знань, умінь та засобів дій, а внаслідок переживання чи проживання. Цей процес завжди відбувається в реальному житті людини, є емоційно насиченим, часто суб'єктивно творчим. Відтак, важливою умовою гуманізації професійної підготовки майбутніх учителів, формування гуманістичної спрямованості стає забезпечення емоційного відгуку на події, на факти існуючої дійсності. А це передбачає й активізацію емоційної сфери особистості.

Необхідним компонентом гуманістичної спрямованості є також відповідні переконання. Вони безпосередньо пов'язані з її принципами, ідеалами, а їх сукупність виступає у вигляді світогляду. Разом із тим переконання пов'язані також зі знаннями та виявляються у практичній діяльності. Переконання являють собою систему знань, що пропущені крізь почуття. Принципово важливо, щоб гуманістична спрямованість мала в

основі такі переконання, відповідно яких ідея так поєднується з почуттям і волею, що людина не здатна на вчинок, який суперечить її принципам.

На нашу думку, з-поміж важливих складових спрямованості доцільно виокремити й прагнення особистості, тобто мотиви поведінки, в яких уособлено потребу в чомусь, що може бути досягнуто звольовими зусиллями. Якщо розглядати прагнення, що характеризують гуманістично спрямовану особистість, то вони не можуть задовольнятися інакше, ніж через спеціально організовану діяльність, у такому випадку вони здатні підтримувати активність учителя протягом тривалого часу.

Не можна оминати й важливість для спрямованості особистості ідеалу, як зразка, що служить для неї моральним орієнтиром. Ідеал стає зразком поведінки, містить у собі елементи довершеності. Таким чином, визначається психологічний механізм формування гуманістичного ідеалу.

Гуманістична спрямованість майбутніх учителів виявлятиметься також у відповідальному ставленні особистості до інших. Сьогодні соціальна відповідальність у професійній діяльності стає основою ставлення педагога як до колег/колежанок, з якими він працює, до батьків учнів, а також до соціального оточення, суспільства в цілому. Гуманістична спрямованість виявляється й у ставленні особистості до себе. Професійна діяльність сучасного вчителя неможлива без постійного самовдосконалення, самоосвіти, вимогливості по відношенню до себе. Проте ця вимогливість має бути зумовлена певними мотивами діяльності, що спонукають особистість до дій заради служіння іншим, заради того, щоб приносити користь суспільству. Водночас ставлення до себе у контексті гуманістичної спрямованості не повинно мати ознак самопожертви, має ґрунтуватися на позитивному емоційному прийнятті гуманістичної мети професійної діяльності педагога. Усвідомлення власної самоцінності, однак без ознак егоцентризму, спонукає людину до постійного саморозвитку, самовдосконалення, збереження здоров'я. Таке ставлення до себе стає передумовою відповідного ставлення до інших.

Як бачимо, гуманістична спрямованість пронизує сферу міжособистісної взаємодії. У цьому контексті наша позиція не суперечить позиції В. Василик (2013) – в особистісному плані гуманістична спрямованість є певною якістю особистості, що зумовлює інваріантну готовність до встановлення відповідних відносин, незалежно від умов діяльності чи учасників взаємодії. Тобто характеризує як особистість, уособлюючи як особистісну якість, так і характеристики діяльності.

Опертя на принципи навчання дорослих у формуванні гуманістичної спрямованості майбутніх педагогів зумовлює, перш за все свідому активність діяльності з задоволення власних потреб. Відтак виникає особлива вимога до самостійності тих, хто навчається. А як відомо, саме самостійність, в контексті пошуку професійно-необхідних знань, формуванні вмій та навичок і розвитку професійно необхідних якостей, є основною характеристикою такого навчання. Таке положення є підтвердженням актуальності принципу пріоритету самостійного навчання з метою гуманізації професійної підготовки майбутніх педагогів.

Попри взаємодоповнюваність педагогічного та андрагогічного підходів маємо врахувати особливості діяльності викладача, основною функцією якого стає не стільки визначення цілей, змісту і результатів навчання, скільки надання допомоги тому, хто навчається, у визначенні напрямів професійної підготовки та пошуку відповідної інформації.

Надання студентам можливості у навчанні виявляти самостійність стає передумовою прояву творчості, відкриває простір для продукування ідей. Це надає особливої важливості експериментальній роботі, навичкам вести наукову дискусію, аргументувати свою позицію, знаходити переконливі факти.

Враховуючи особливий статус досвіду як джерела навчання в межах андрагогічного підходу, важливості набуває практична підготовка майбутніх вчителів. При цьому саме викладач надає допомогу студентові в аналізі отриманого досвіду, спрямовувати на самостійне ознайомлення з відповідною навчальною та науковою літературою. Щодо використання життєвого досвіду в організації формування гуманістичної спрямованості майбутніх педагогів на андрагогічних засадах, то соціальна дійсність надає його у значній кількості. Водночас, розуміючи обмеженість життєвого досвіду студентів ЗВО, варто звернутися за ним до більш досвідчених педагогів, до яких студенти направляються на практику. В освітньому процесі поєднання опертя на конкретний досвід професійної діяльності з опануванням новітніми знаннями створює передумови для набуття здатності вирішувати різного роду завдання, проблеми. А різноспрямованість проблем гуманізації, які виникають в освітньому процесі, спонукає до міждисциплінарності. На наше переконання, слідуючи за логікою тільки окремого предмету, або його окремими розділами, малоімовірно збудувати цілісне уявлення про явища соціальної дійсності, з яким стикатимуться майбутні педагоги.

Спираючись на засади андрагогіки, варто акцентувати увагу на потенціалі співтворчості у формуванні гуманістичної спрямованості. Співтворчість має проявлятися як в діяльності студентської групи, так і у взаємовідносинах між викладачем і студентами. Власне опертя на андрагогічні засади зумовлює використання всього спектру прийомів і методів навчання дорослих. У першу чергу – це лабораторні роботи, вирішення конкретних виробничих завдань, дискусії з метою аналізу досвіду. По-друге – використання технологій усвідомлення, орієнтовані на розв'язання конкретних проблем, що включають моделювання, рефлексію, емпатію, проектування. Типовими характеристиками таких методів навчання дорослих є: комунікація, андрагогічна рефлексія, мислення. По-третє – використання інтерактивних методів і прийомів навчання, а саме: проведення тренінгів, дискусій, рольових і ділових ігор, мозкових атак, аналізу ситуацій. По-четверте – передбачається організація самостійної роботи крізь призму аналізу досвіду професійної діяльності, спільного планування самостійної роботи викладача з тим, хто навчається, з орієнтацією на конкретні проблемні педагогічні та життєві ситуації. І що особливо важливо – з можливістю здійснювати корегування помилкових

дій та відповідної організації та контролю самостійної роботи майбутніх педагогів.

Важливість коригування самостійної роботи зумовлюється тим, що опертя на професійний, життєвий досвід має суперечливий характер, оскільки з одного боку сприяє більш глибокому осмисленню проблем, що вивчаються, а з іншого – стає джерелом стереотипних, емпіричних і рутинних оцінок, що захищають людину від нового. У зв'язку з цим, зростає роль психологічного супроводу навчання майбутніх педагогів, усвідомлення складного соціально-історичного контексту тих подій, які спостерігаються в сучасності. У зв'язку з цим зростає роль групових занять, використання різноманітних ігрових методів навчання, дискусій. Але при цьому важливим у контексті гуманізації професійної підготовки та формуванні гуманістичної спрямованості майбутніх педагогів є встановлення рівноправних відносин суб'єктів навчального процесу, дружньої атмосфери, яка включає взаємну підтримку і відповідальність учасників навчальної діяльності, надання пріоритету співробітництву.

Висновки і перспективи подальших досліджень. На підставі здійсненого огляду можна зробити низку узагальнень, які зумовлюють необхідність їх врахування у професійній підготовці майбутніх учителів на андрагогічних засадах у контексті її гуманізації. По-перше, виявлено проблеми пов'язані з залишками авторитаризму в освітній сфері, які сприяють формуванню старанних, дисциплінованих, але безініціативних та інертних фахівців. В такий спосіб створюються потенційні перепони на шляху професійної самореалізації майбутніх педагогів. Відтак підтверджується те, що гуманізація професійної підготовки майбутніх учителів не втратила своєї актуальності. По-друге, враховуючи найближчі професійні перспективи сучасних студентів педагогічних ЗВО, їх входження у доросле життя з його проблемами і завданнями, зумовлює необхідність професійної підготовки на засадах освіти дорослих. По-третє, з'ясовано, що на особистісному рівні гуманізація професійної підготовки майбутніх учителів проявлятиметься у гуманістичній спрямованості. Відтак виникла необхідність аналізу її сутності та структури.

Зроблені узагальнення дозволили обґрунтувати необхідність виховання гуманістичних цінностей особистості, як підґрунтя гуманістичної спрямованості, що охоплює систему спонук, ціннісних орієнтацій, мотивів. Складовою гуманістичної спрямованості особистості визначена і професійна спрямованість майбутніх фахівців, що проявлятиметься в усвідомленні соціальної значущості професійної діяльності, важливості набуття професійної компетентності. Встановлено безпосередній зв'язок формування гуманістичної спрямованості майбутніх педагогів із сферою емоцій, із емоційним виявом пізнавальних потреб особистості. З'ясовано, що гуманістична спрямованість виявляється у відповідальному ставленні особистості до інших, до себе, пронизує всю сферу міжособистісних стосунків. А опертя на забезпечує формуванню гуманістичної спрямованості майбутніх педагогів динамізм і ефективність, оскільки ґрунтується на самостійності, використанні життєвого досвіду, зумовлює

міждисциплінарність в опануванні знаннями, співтворчості. При цьому доцільним є використання всього спектру прийомів і методів освіти дорослих.

Перспективними напрямками подальших досліджень вважаємо розроблення моделі гуманізації професійної підготовки майбутніх учителів, розроблення методичного її забезпечення, а також відповідна підготовка викладачів для реалізації завдання формування гуманістичної спрямованості майбутніх фахівців в освітньому процесі ЗВО.

Список використаних джерел

- Василик, В.В. (2013). Критерії, показники гуманістичної спрямованості майбутніх юристів. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*: зб. наук. пр., 35, 106-111.
- Вітенко, І.С. (1991). *Основи загальної і медичної психології*: навчальний посібник. К.: Вища шк., 271.
- Воронова, С.В. (2020). Педагогічна культура батьків: виклики та шляхи формування. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського*. Вип. 3, 17-23.
- Дубасенюк, О.А. (2013). Передумови розвитку андрагогіки як чинника особистісного та професійного зростання дорослого. *Андрагогічний вісник*, 4, 26-33.
- Кухар, І.М. (2008). Теоретичні засади формування гуманістичних цінностей у старших підлітків. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*, 1 (12), 173-180.
- Літвякова, І.А., & Ханецька, Н.В. (2017). Дослідження впливу емоцій на стан особистості. *Молодий вчений*, 11, 806-809.
- Лук'янова, Л.Б. (2014). Андрагогіка. *Освіта дорослих: енциклопедичний словник*. Нац. акад. пед. наук України, Нац. Акад. держ. упр. при Президенті України. К.: Основа. 496.
- Психологія: підручник (1999). К.: Либідь, 558.

References (translated and transliterated)

- Dubaseniuk, O.A. (2013). *Peredumovy rozvytku andrahohiky yak chynnyka osobystisnoho ta profesiinoho zrostannia dorosloho* [Prerequisites for the development of andragogy as a factor in the personal and professional growth of an adult]. *Andrahohichnyi visnyk - Andragogical Bulletin*, 4, 26-33 [in Ukrainian].
- Kukhar, I.M. (2008). *Teoretychni zasady formuvannia humanistychnykh tsinnostei u starshykh pidlitkiv* [Theoretical foundations of the formation of humanistic values in older teenagers]. *Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi*, 1 (12). 173-180 [in Ukrainian].
- Litviakova, I.A., & Khanetska, N.V. (2017). *Doslidzhennia vplyvu emotsii na stan osobystosti* [Study of the influence of emotions on the state of personality]. *Molodyi vchenyi*, 11, 806-809 [in Ukrainian].
- Lukianova, L.B. (2014). *Andrahohika* [Andragogy]. *Osvita doroslykh: entsyklopedychnyi slovnyk*. Nats. akad. ped. nauk Ukrainy, Nats. Akad. derzh. Upr. Pry Prezidentovi Ukrainy. K.: Osнова. 496 [in Ukrainian].

- Psykhologhiia [Psychology]: pidruchnyk (1999). K.: Lybid, 558 [in Ukrainian].
- Vasylyk, V.V. (2013). Kryterii, pokaznyky humanistychnoi spriamovanosti maibutnikh yurystiv [Criteria, indicators of humanistic orientation of future lawyers]. *Suchasni informatsiini tekhnologii ta innovatsiini metodyky navchannia v pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy - Modern information technologies and innovative teaching methods in the training of specialists: methodology, theory, experience, problems: zb. nauk. pr.*, 35, 106-111 [in Ukrainian].
- Vitenko, I.S. (1991). *Osnovy zahalnoi i medychnoi psykhologhii* [Basics of general and medical psychology]: navchalnyi posibnyk. K.: Vyshcha shk., 271 [in Ukrainian].
- Voronova, S.V. (2020). Pedahohichna kultura batkiv: vyklyky ta shliakhy formuvannia [Pedagogical culture of parents: challenges and ways of formation]. *Naukovyi visnyk Pivdenoukraiynskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni K.D. Ushynskoho*. 3, 17-23 [in Ukrainian].

УДК 378 (447):33

DOI: [https://doi.org/10.35387/od.1\(23\).2023.50-60](https://doi.org/10.35387/od.1(23).2023.50-60)

Гораш Катерина Вікторівна –
кандидат педагогічних наук,
доцент, доцент кафедри права,
професійної та соціально-
гуманітарної освіти ЗВО
«Подільський державний
університет»

Horash Kateryna – *Candidate of
Pedagogical Sciences (PhD),
Associate Professor of the
Department of Law, Professional
and Social-Humanitarian
Education, Higher Educational
Institution «Podillia State
University»*

ORCID iD: <http://orcid.org/0000-0001-8625-9774>

E-mail: kateryna.vik@ukr.net

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМ РОЗВИТКУ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті обґрунтовано інноваційну діяльність закладів вищої освіти як важливий напрям розвитку і забезпечення конкурентоспроможності в умовах євроінтеграції, що набуває особливої актуальності в реаліях воєнного стану і повоєнний період. За результатами дослідження сучасного стану інноваційної діяльності закладів вищої освіти, зокрема на основі аналізу наукових праць і нормативно-правових документів автором означено ключові напрями інноваційної діяльності закладів вищої освіти щодо освоєння нових технологій, серед яких: енергетика, транспортні технології, технології агропромислового комплексу, медичного обладнання та обслуговування, ековиробництва та охорони навколишнього природного середовища, інформаційні). Означені напрями обґрунтовано як орієнтир для